

Köllerpolitikken.

Af H. P. Hanssen-Nørremølle.
(Fortsættelse fra 2. Halvbind 1903.)

To Dage efter at Udvisningsordren havde ramt Bohnfeldt, den 18. November 1898, udvistes en anden slesvigsk Optant, Gaardejer Nis Schmidt af Lavensby paa Als, med Hustru og en voksen Datter. Schmidt var 69 Aar gammel, syg og sengeliggende. Hans jævnaldrende Kone var meget svagelig. De var stille og rolige Folk og havde holdt sig borte fra al Deltagelse i det offentlige Liv. Udvisningsordren, som bød dem at rømme Hus og Hjem inden otte Dage, kom derfor meget overraskende, thi en personlig Grund kunde ikke øjnes.

Men da nogle tysksindede Naboer henvendte sig til den stedlige Politimyndighed med en Bøn om atter at ophæve Udvisningsordren, fik de Grunden at vide: Schmidt havde to voksne, fuldmyndige Sønner, som begge var blevne naturaliserede og derefter havde af-tjent deres Værnepligt i den preussiske Hær. Disse to unge selvstændige Mænd havde kort før Landdags-valget deltaget i et dansk Vælgermøde, som blev afholdt i Sognet. Forældrenes og Søsterens Udvisning var Straffen for denne Handling!

I dette Tilfælde er den „personlige Grund“ til Optantens Udvisning, som man ser, af en endnu upersonligere Art, end i det før nævnte Tilfælde. Optanten benytttes her simpelt hen som Straffemiddel, og Værnet, som Overholdelsen af de i Aabenraa-Konventionens Afsnit 5 opstillede „Forholdsregler for de Tilbagevendende“ skulde danne for Optanternes Opholdsret i Nordslesvig, er dermed blevet helt betydningsløst. Den preussiske Indenrigsminister *Puttkamers* Ord fra 1886, at Optanterne ikke havde større Ret i Nordslesvig end alle andre Udlændinge, var nu bleven en sørgelig Virkelighed.

I Sønderborg Kreds paalagde Landraaden nogle Uger senere, ved en som „fortrolig“ betegnet Anordning til Amtsforstanderne, Kommuneforstanderne at meddele de Forældre, der havde Børn paa Højskoler i Kongeriget, at „alle danske Undersaatter“ i de paa-gældende Landsbyer vilde blive udviste, hvis Børnene ikke vendte tilbage til Slesvig inden den 20. December. Da Truslen imidlertid mod Forventning viste sig magtesløs, tiltraadte Myndighederne to Dage senere et Tilbagesog, idet Landraad v. *Tschirschnitz* offentlig erklærede det for Misforstaaelse, at han havde villet udvise Optanter af denne Grund. „Enhver“, skrev han, „der kjender Forholdene, ved, at efter Aabenraa-Konventionen kan en Optant kun blive udvist, naar han personlig falder til Besvær.“ Dette var den gamle Theori. Men den praktiseredes blot ikke længere, heller ikke af Landraaden i Sønderborg.

Ved Nytaarstid 1899 fraveg Hr. v. Köller ogsaa den Behandling, der siden 1883 var bleven *Optantbør-*

nene til Del. Da Indfødsretten i Danmark opstaar ved Fødsel i Landet, Statsborgerretten i Preussen derimod arves, maatte Optanternes Børn, som fødte af danske Undersaatte i en preussisk Provins, blive hjemløse. Dette uheldige Forhold, som bar Spiren til ny Forviklinger i sig, havde man allerede Opmærksomheden henvendt paa ved Aabenraa-Konventionens Afslutning. De preussiske Kommissarer udtalte derfor udtrykkelig i Slutningsprotokollen, at dette anormale Forhold senere skulde ophæves ved at Preussen, eventuelt ved Lov, sørgede for, at de kommende Generationer ved deres Fødsel i Preussen blev preussiske Undersaatte.

Elleve Aar senere paalagde Preussen ved Kundgjørelsen af 7. Januar 1883 Optanternes Sønner at melde sig til den preussiske Lægdsrulle i Tyveaarsalderen og samtidig ansøge om Naturalisering, hvis de vilde undgaa Udvisning. I de derpaa følgende 15 Aar stillede denne Kundgjørelse hvert Foraar flere Hundrede Optantsønner overfor et nyt Valg. De allerfleste blev i deres Fødeland, lod sig naturalisere og aftjente derpaa deres Værnepligt i den preussiske Hær, og da samtidig mange Optantdøtre opnaaede Naturalisation ved Giftermaal, var der god Udsigt til, at Spørgsmaalet efterhaanden vilde finde sin Løsning ad denne Vej. Men saa greb Hr. v. Köller ogsaa forstyrrende ind i dette Forhold. Fra 1898 af er Optantsønnerne efter hans Anordning kun undtagelsesvis blevne naturaliserede og indstillede i den preussiske Hær. I Reglen har de faaet Afslag paa deres Ansøgninger om Optagelse i det preussiske Undersaatsforhold. Adskillige har faaet en Udvisningsordre i Tilgift.

Dette har været af dybt indgribende Betydning for mange Hjem. Talrige Familjer i Nordslesvig er der ved paany blevne adsplittede Mens de ældste Sønner som Følge af den Forvaltningspraksis, der var bleven øvet i en halv Menneskealder, var preussiske Undersaatter og stod i den preussiske Hær, dreves deres kjødelige Brødre ud af Landet som hjemløse, en Del til Amerika, flere til Kongeriget for at søge Indfødsret der efter det i Loven foreskrevne Ophold. De politiske Virkninger af de mange ny Familiebaand, Köllerpolitikken dermed har knyttet mellem Danmark og Nordslesvig, har vi ikke Grund til at beklage os over. Men de mange Unge, der i de senere Aar uden egen Skyld er blevne jagede i Landflygtighed, og de gamle Forældre, som nu sidder ene tilbage paa en Stavn, som i Aarhundreder har været Slægtens Bosted, har Grund til at beklage sig bittert og til at nedlægge den skarpeste Protest imod denne moderne Statsskik, der med Raahed og Brutalitet sønderriver Familiebaand og tvinger Søkende til at tjene i forskellige Landes Hære.

I 1898 udvistes Nikolaj Christensen fra Dybbøl. Hans Fader havde været Optant, men var afgaaet ved Døden midt i Firserne. Moderen var senere ved et nyt Giftermaal bleven preussisk Undersaat. Tyve Aar gammel meldte Nikolaj Christensen sig til Session og indgav samtidig den foreskrevne Naturalisationsbegjæring, idet han henviste til sin Moders og sine Søkendes Undersaatsforhold. Som Svar fik han en Udvisningsordre under Henvisning til — hans Stedfaders danske Sindelag! Det danske Indenrigsministerium erklærede nu, at det heller ikke kunde an-

erkende ham som dansk Undersaat, og han rejste derfor til Württemberg. hvor han Aaret efter søgte om württembergsk Statsborgerret. Ansøgningen var anbefalet af de lokale Myndigheder og af ansete Landmænd paa hans ny Opholdssted, som interesserede sig meget for hans Plan om at oprette et Mejeri efter dansk Mønster, men den blev alligevel afslaaet. Privat meddelte den württembergske Amtmand ham, at Afslaget kun skyldtes en Indsigelse, som Forvaltningsmyndighederne i Slesvig havde nedlagt imod hans Naturalisation. Han vendte derpaa ved Juletid 1899 tilbage til sit Hjem i Dybbøl, hvor han straks blev arresteret. Dagen efter forte en Politibetjent ham til Vamdrup. En Bøn om at blive afleveret til en dansk Myndighed blev afslaaet. Fra Vamdrup tog han til Vejle og meldte sig til Amtmanden, som erklærede, at Danmark ikke var forpligtet til at tage imod ham. Han tog derpaa atter tilbage til Nordslesvig, meldte sig paa Landraadskontoret i Sønderborg og erklærede, at han nu blev i Landet, da han ikke havde hjemme andet Steds. Landraaden lod ham straks arrestere. Efter flere Dages Arrest blev han løsladt imod en Kavtion af 3000 Mark. Sagen gik derpaa til Domstolene, som idømte ham otte Dages Arrest for at have overtraadt Udvisningsordren. Efter at have afsonet denne Straf, blev han paa ny ført til Landraaden, som erklærede, at han nu kunde blive i Nordslesvig indtil videre!

I dette som i alle tidligere Tilfælde af lignende Art havde Domstolene kun undersøgt det enkle Spørgsmaal, om der forelaa en Overtrædelse af Straffelovens § 361, Punkt 2, som lyder saaledes: „Med Arrest

straffes den, som, efter at være udvist af Forbundets eller en Forbundsstats Omraade, vender tilbage uden Tilladelse“. Var dette Tilfældet, blev den Anklagede dømt. Udvisningens Berettigelse kunde derimod efter Domstolenes Opfattelse aldrig være Gjenstand for en retslig Undersøgelse. Optantens Retsstilling bestemtes udelukkende af Forvaltningsmyndighederne. Under Kampen imod en kort efter følgende Udvisning lykkedes det imidlertid at fremtvinge en principiel vigtig Retskjendelse, som brød med denne Praxis ved at fastslaa Domstolenes Ret til at undersøge Optantens Retsstilling og prøve Udvisningens Berettigelse i hvert enkelt Tilfælde, hvor en Optant eller et Optantbarn efter at være udvist vendte tilbage og efter dermed at have overtraadt Straffeloven stilledes for Retten.

I November 1900 blev Helene Reimers fra Sønderborg udvist som hjemløst Optantbarn. Hendes Fader var forlængst død. Hendes Moder var sindsyg. Selv havde hun ikke givet mindste Anledning til Klage. Men hun plejede sin gamle svagelige Bedstemoder, og ved Udvisningen haabede Forvaltningsmyndighederne derfor, at de kunde ramme hendes Bedstefader, Vælgerforeningens Formand P. Reimers, meget føleligt. Da Frøken Reimers ikke frivillig vilde forlade sit Hjem, blev hun fort over Grænsen af en Betjent. Kort efter vendte hun tilbage med en Erklæring fra det danske Indenrigsministerium, som gik ud paa, at hun ikke var hjemmehørende i Danmark. Hun blev derpaa arresteret, anklaget og af Bisidderretten i Sønderborg idømt 2 Dages Fængsel for Overtrædelse af Udvisningsordren. Mens Landretten i Flensborg stadfæstede denne Dom

og ligesom Forinstansen tilbageviste ethvert Forsøg paa at undersøge Optionens Retsgyldighed, op-hævede Overlandretten i Kiel imidlertid senere som højeste Instans Dommen, fordi Forinstanserne havde krænkert Wienfredstraktatens § 19 ved ikke at optage dette Spørgsmaal til Undersøgelse.

„Bestemmelserne i Fredstraktaten“, hed det i Dom-mens Motivering, „er af „De øverste Civilmyndigheder i Hertugdømmerne Slesvig-Holsten og Lauenborg“, der efter Hertugdømmernes Erobring i Preussens og Østerrigs Navn udøvede den lovgivende Magt, blevne offentliggjorte i det officielle Publikationsorgan for Love og Forordninger, nemlig i „Verordnungsblatt für Schleswig-Holstein und Lauenburg“ af 1. Februar 1865.

Indholdet af § 19 har dermed faaet en Virkning, som gjælder for Statens indre Anliggender; det er blevet en Del af den i Slesvig-Holsten gjældende Statsret og dermed en materiel Retsnorm:

Fordi denne Retsnorm er bleven krænkert, maatte den angrebne Dom ophæves.“

Med denne Dom var der rejst et retsligt Værn imod en altfor vidt gaaende Politivilkaarlighed. Fra nu af kunde enhver udvist Optant paakalde Domstole-nes Beskyttelse. Og dette var heldigt, thi da den faldt — d. 8. Maj 1901 — var det saakaldte *Optantmageri* allerede i fuld Gang.

I Marts Maaned 1901 modtog en halv Snes ældre Mænd i Osby Amtsdistrikt i Haderslev Østeramt og i de af den konstituerede Amtsforsander i Toftlund for-valtede Amtsdistrikter i Haderslev Vesteramt en lige-lydende Skrivelse fra de nævnte Embedsmænd. Land-raaden, hed det kort og fyndigt i Brevet, har betegnet

Dem som Optant, De maa derfor søge om Bosættelsestilladelse. Fælles for disse Mænd var, at de i Treserne havde afgivet en Optionserklæring, derefter besluttet at blive i deres Hjem og givet dette Udtryk ved at afgive en saakaldt Tilbagetrædelseserklæring. Efter at dette var sket, havde den daværende preussiske Administration anerkendt dem som preussiske Undersaatter. De var blevne indrullerede i den preussiske Hær og derefter behandlede som preussiske Undersaatter i over en Menneskealder. Flere af dem havde Søner, som tjente i den tyske Hær.

De nylavede Optanter besvarede Opfordringen med at fremlægge deres Militærpapirer og hævde deres preussiske Undersaatsret. Opfordringen blev imidlertid gentaget med Paalæg om at indgive Ansøgningen inden en bestemt Frist. De besværede sig saa over Amtsforsstanderen, men Besværingen blev tilbagevist som ubegrundet, først af Landraaden, senere af Regeringspræsidenten. For tredje Gang blev Opfordringen derpaa gentaget, denne Gang under Trussel med Udvisning, hvis Ansøgningen ikke var indgivet inden fjorten Dage*). Under dette Tryk indankedes Sagen til Overforvaltningsretten af Gæstgiver P. Bramsen, Sverdrup, og Gaardejer Anker Knudsen, Tamdrup, hvis Søn stod i aktiv preussisk Militærtjeneste. Knudsens Sag blev

---

*) Følgende Aktstykke fra Øsby Sogn er karakteristisk:
Quistrup, d. 13. Decbr. 1901.

Der Amtsvorsteher
des Amtes Oesby,
Kreis Hadersleben.

Sie werden hierdurch aufgefordert,
binnen 14 Tagen, also bis zum 29. d.
Mts., Mittags 12 Uhr, Niederlassungs-
erlaubniss zu beantragen oder das Land
nach Ablauf dieser Frist zu verlassen.
Jepsen.

afvist paa Grund af Fristforsømmelse. Bramsen blev — i Januar 1902 — afvist med sin Klage, idet Retten gik ud fra, at hans Option havde været gyldig og at Reoption ikke var tilladt. I Dommens Motiver udviklede Overforvaltningsretten endvidere, at et kort Ophold i Kongeriget efter afgiven Optionserklæring var nok til at fuldbyrde Optionen. Dertil krævedes ikke, som Overlandretten i Kiel havde hævdet, en Domicilforandring ved Overflytning til Danmark. Idet jeg henviser til Professor Matzens indgaaende Behandling af Optionen og Reoptionen i „Die Nordschleswigsche Optantenfrage“, vil jeg, uden iøvrigt her at inklade mig paa Kritik af Bramsens Dom, blot i al Korthed fremhæve, at det Standpunkt, Professor Matzen og med ham alle fremragende danske Jurister indtager overfor Options-, Reoptions- og Indfødsretsspørgsmaalet, blev gjort gjældende af Klagernes Repræsentant under Sagens Forhandling ved Overforvaltningsretten.

Dommen i Bramsens Sag var Signalet til en vild Optantjagt. Gamle, hidtilværende preussiske Undersaatte blev i de følgende Maaneder i Hundredevis stemplede som Optanter, deres Børn og Børnebørn udstødt i de Hjemløses store Skare. End ikke de Døde gik Ram forbi. I Felsted blev en ung Pige stemplet som hjemløs og jaget ud af sin Tjeneste, fordi hendes Husbonde stemte dansk. Pigens Fader, Snedker Meier, var afgaaet ved Døden for 18 Aar siden. Hans efterladte Militærpapirer udviste, at han havde tjent 3 Aar i den preussiske Hær. Ingen vidste noget om hans Option. Manden havde efter den almindelige Mening altid været preussisk Undersaat. Men hvorledes skulde

hans efterladte Datter bevise det? Af Bohnfeldts Sag har vi set, hvorledes Forvaltningsmyndighederne behandler nulevende Personers edfæstede Vidnesbyrd under saadanne Tvistemaal.

Gaardejer Nielsen paa Kejnæs, som havde aftjent sin Værnepligt i den preussiske Hær, blev stempet som hjemløst Optantbarn under Henvisning til, at hans Fader havde operet for Danmark. Faderen var afgaaet ved Døden for mange Aar siden og kunde derfor ikke forsvare sig. Hans efterladte Militærpapirer viste imidlertid, at han som Underkorporal i den preussiske Hær havde deltaget i Krigen 1870—71 og været med i 3 store Slag og 6 blodige Træfninger. Derimod indeholdt de ikke det mindste om hans formentlige Option! Men hvorledes skulde Sønnen bære sig ad med at føre et afgjørende Bevis for, at hans Fader ikke havde operet?

Murer Johan Ahrndt fra Fjelstrup havde som tysk Dragon deltaget i Krigen 1870—71 og derefter modtaget Krigsmedaillen „i Anerkjendelse af hans pligttro Tjeneste under det sejrrige Felttog“. Efter en Menneskealders Forløb blev han stemplet som Optant. Hans Deltagelse i Krigen beroede paa en Fejltagelse! Noget efter blev hans Søn Murmester H. Ahrndt i Sillerup, som havde aftjent sin Værnepligt i Hamborg under yderst farefulde Forhold, da Byen hærgedes af en Koleraepidemi, gjort hjemløs. Ogsaa hans Militærtjeneste beroede paa en Fejltagelse! — Lignende Tilfælde kan fremdrages i Snesevis, thi Forvaltningsmyndighederne generede sig ikke. De havde Magten og brugte den skaanselsløst.

Hvor mange Personer Optantmageriet ialt har ramt, vides ikke helt nøje. En fra dansk Side i Foraaet 1903 ved Hjælp af henvend 200 Tillidsmænd optagen Statistik viser, at 886 Personer, som indtil da havde været preussiske Undersaatter, bleve gjorte til Optanter henholdsvis Optantbørn fra Januar 1902 til Maj 1903. Af dem var 411 hjemmehørende i Sønderborg Amt, 371 i Haderslev Amt, 87 i Aabenraa Amt, 11 i Tønder Amt og 6 hjemmehørende i Flensborg Amt. Senere er der imidlertid kommen flere til, navnlig i Tønder Amt, hvor Optantmageriet først tog Fart Aaret efter, da gamle Landraad Hansen, som havde krympet sig ved at ride denne Volte med, havde faaet en Afløser. Naar man gaar ud fra, at Optantmageriet ialt har ramt 1200 Personer i Aarene 1902 og 1903, vil man sikkert komme Sandheden meget nær.

Sidst i Januar blev de første „hjemmegjorte Optanter“ — et Navn, som snart blev almindeligt — tvungne til at forlade Hus og Hjem. Den 28. Januar 1902 blev saaledes Gaardejer C. Finnemann, Taarning, og den 30. Januar s. A. hans Søn, Gaardejer N. Finnemann, Stubbom, udviste med fjorten Dages Frist. C. Finnemann havde ganske vist afgivet en Optionserklæring d. 27. Decbr. 1866, men var, i Stedet for at foretage den foreskrevne Overflytning til Kongeriget, allerede den 18. Januar 1867 mødt til preussisk Session. Ingen havde derfor tidligere ytret mindste Tvivl om hans preussiske Undersaatsforhold. I samfulde 35 Aar havde han udøvet alle de Rettigheder, der tilkommer preussiske Statsborgere. I 6 Aar havde han været Kommuneforstander og Kredsmand, i 20 Aar

Skoleforstander. Under Henvisning dertil vægrede han sig ved at forlade sit Hjem. Politimyndighederne arresterede ham da og førte ham med Magt over Grænsen. Dagen efter vendte han tilbage. I den paafølgende Retssag kjendte Overlandretten i Kiel som højeste Instans d. 30. April 1902 for Ret, at Udvisningsordren var ugyldig fordi:

„det fremgaar af de faststaaende Kjendsgjæringer, at hans Option ikke er retsgyldig, at han saaledes er Indlænding og ikke maatte have været udvist.“

I Førstningen lod det til, at Administrationen vilde boje sig for denne Dom. C. Finnemann kunde ikke blot opholde sig rolig i sit Hjem, men blev ogsaa efter indgiven Begjæring opført som Vælger i den kommunale Vælgerliste.

Underhaanden samlede de underordnede Embedsmænd imidlertid nyt Bevismateriale, og snart rejstes der Sag imod Niels Finnemann, hvis Undersaatsforhold var afhængigt af hans Faders Option. I Bohnfeldts Sag havde Administrationen vægret sig ved at afhøre de af den Anklagede foreslaaede Vidner. Nu førte Administrationen selv Vidner, og dertil meget tvivlsomme Vidner i Marken. I første Instans erklærede Gendarm-Vagtmester Stegmann saaledes som edfæstet Vidne, at han ved Nytaarstid 1867 havde været ansat i Christiansfeldt og vidste, at C. Finnemann paa dette Tidspunkt havde været i Danmark i flere Uger. I anden Instans fremlagde Finnemanns Forsvarer afgjørende Bevis for, at Gendarm Stegmann først var bleven ansat i Christiansfeldt i Oktober 1867 — og derpaa er-

klærede Gendarmen forvirret, at han havde taget fejl! — Et andet af Administrationen ført Vidne, en ældre Kone, Bodil Hansen fra Esbjerg, erklærede først under Ed, at Finnemann havde været et halvt Aar i Danmark. Under et paafølgende Krydsforhør svandt det halve Aar imidlertid ind til fire Uger. Senere har dette Vidne i fire paalidelige Mænds Paahør erklæret, at hun efter Opfordring af Amtsforsander Valentiner før Retsforhandlingen havde haft en Sammenkomst med ham, Gendarm Stegmann og Landraad Becherer paa Landraadskontoret i Haderslev. Ved denne Lejlighed havde hun modtaget 20 Mark kontant. Endvidere var der bleven stillet hendes Søn og hende en Belønning af 2000 Mark i Udsigt, hvis deres Udsagn kunde bidrage til, at Finnemann blev dømt. I Virkeligheden kunde hun intet huske, men alt var bleven opskrevet i Forvejen!

Denne Vidneførsel kaster et grelt Lys over Optantmageriet, Köllerpolitikkens vildeste Skud. Selvfølgelig maa der regnes med den Mulighed, at Vidnet ikke fortjener Tiltro, naar hun retter saa svære Beskyldninger imod de nævnte Embedsmænd, men i saa Fald maa der ogsaa regnes med en tilsvarende Upaalidelighed, naar hendes Udsagn i Finnemanns Sag vejes. Landretten støttede imidlertid sin Dom paa „Vidnet Hansens“ Udsagn, og den lød paa, at Niels Finnemann var Udlænding, fordi hans Fader havde foretaget en retsgyldig Option, en Dom, som Overlandretten senere saa sig nødsaget til at stadfæste som Revisionsdomstol. Kort efter blev C. Finnemann atter ført over Grænsen, skjønt han havde Højesteretsdom

for, at han var preussisk Undersaat. Og et senere Forsøg fra Niels Finnemanns Side paa at faa Sagen gjenoptaget besvarede Politiet med at føre ham over Grænsen, mens Statsadvokaten vægrede sig ved at rejse Sag, uagtet der forelaa en aabenbar Lovovertrædelse! Dermed er den Finnemannske Sag imidlertid endnu ikke endt.

Karakteristisk for Administrationens Fremgangsmaade under Optantmageriet er ogsaa Forsøget paa at gjøre Gaardejer, Kredsmand P. Timmermann i Skjærbæk til Optant. Dette mislykkede Forsøg har den tyske Forenings tidligere Formand Pastor Jacobsen i Skjærbæk skildret saaledes i et Anklageskrift til Statsadvokaten:

„I Februar 1902 var det den konstituerede Amtsforsander v. Winter meget magtpaaliggende at faa konstateret, at Gaardejer P. Timmermann i Skjærbæk var Optant.

Da han vidste, at P. Timmermann, min mangeaarige Modstander paa det nationale Omraade, havde beredt mig mange Vanskeligheder, antog han, at denne Mands Udvisning vilde være mig meget behagelig, og at jeg gjerne vilde yde en Haandsrækning for at muliggjøre den. Han lod mig derfor sige ved en Mellemperson, den daværende ledende Direktør for Kreditbanken, Hr. W. Lassen:

„Skomager Greissen i Blankjær har været her den Gang og er derfor sandsynligvis ogsaa stundom taget til Ribe i Danmark som den nærmeste By. Han maa foranlediges til at udtale, at han den Gang har set P. Timmermann i Danmark, og at P. Timmermann den Gang har opholdt sig længere Tid i Danmark.

Dette Udsagn maa han bekræfte med sin Ed, ligegyldigt om han nu husker det nøje eller ej.

For dette edfæstede Udsagn stiller jeg 1000 Mark og, hvis det er nødvendigt, 2000 Mark til Raadighed for Greissen.“

I Anklageskriftet angav Pastor Jacobsen endvidere W. Lassen som Vidne. Statsadvokaten afviste imidlertid Sagen med den Bemærkning, at Lassen under Forundersøgelsen havde erklæret, „at saavidt han huskede“ havde v. Winter udtalt sig som ovenfor anført. Pastor Jacobsen besværede sig derpaa til Overstatsadvokaten og bad ham om at optage Sagen af følgende Grunde:

„Hvad Lassens Udsagn angaar, da er han i Stand til at afgive et meget sikkert og paalideligt Vidnesbyrd.

Naar Lassen under Forundersøgelsen har begyndt sit Udsagn med de Ord: „saavidt jeg husker“, er dette kun med Hensyn til det indledende Spørgsmaal, om v. Winter straks havde nævnt Greissen som Vidne eller først spurgt Lassen, om han kunde nævne ham en Mand, der var skikket til at aflægge Vidnesbyrd i denne Sag. I hvert Fald var det bleven bestemt, at Greissen maatte optræde som Vidne i Sagen.

Hvad den egentlige Kjendsgjæring angaar, at v. Winter Ord til andet sagde: Greissen maa bekræfte Udsagnet med Ed, ligegyldigt om han nu husker det nøje eller ej, jeg (v. Winter) stiller derfor 1000 Mark eller eventuelt 2000 Mark til Raadighed, kan Lassen aflægge et helt sikkert og paalideligt Vidnesbyrd, og han maa aflægge det, naar han edfæstes.“

Overstatsadvokaten afviste alligevel Sagen! Og da Amtsforstander v. Winter blev saa stærkt kompromitteret under en anden Retssag, at han maatte nedlægge sit Embede, foranstaltede Landraad Becherer et Festmaaltid til hans Ære, før han rejste Syd paa. Men

i Skjærbæk fortalte Skomager Greissen interessante Ting om en Sammenkomst, som han havde haft med Landraaden og Amtsforsnderen, og i Nordslesvig vil man have meget svært ved at finde ti Personer, som ikke holder Pastor Jacobsens Fremstilling af denne Sag for paalidelig i enhver Retning. Og denne Overbevisning styrkes yderligere ved Vidnet Hansens Meddelelser. I begge Sager støder vi nemlig delvis paa de samme Mænd og paa den samme Sum — 2000 Mark — og dog er Pastor Jacobsens og Vidnet Hansens Afsloringer fremkomne til helt forskellige Tider, uden at den ene havde mindste Kjendskab til den andens Udtalelser.

Paa Finnemanns fulgte andre Udvisninger. Mads Kjær fra Kjøbenhoved blev udvist, fordi han havde deltaget i et Bryllup og hørt paa en dansk Sang, og det uagtet han havde aftjent sin Værnepligt i den preussiske Hær og var bleven Invalid under Tjenesten. Maler Lyhne fra Kjøbenhoved blev udvist af samme Grund. Noget senere blev Capt. C. C. Fischer udvist: De vendte alle tilbage og fremtvang Retssager. Her skal dog kun dvæles ved Fischers Sag, fordi den bedst viser, hvor vidt Myndighederne er gaaede under Optantmageriet.

C. C. Fischer tilhører en gammel nordslesvigsk Sømandsæt. Paa Væggen i hans Soveværelse hænger fire Billeder af de Skibe, hans Oldefader, Bedstefader, Fader og han selv har ført fra Aabenraa By over de store Verdenshave. Han deltog i Krigen 1864, gik kort efter Fredsslutningen som ung Styrmand med et Fartøj til Kinakysten og blev der til 1870. Vendte

saa efter et Forlis, hvor han mistede alle sine Papirer, hjem til sin Fødeby for som Kaptejn at overtage sit eget Skib. Da han ved denne Lejlighed henvendte sig til Landraaden for at faa nye Papirer udfærdigede, blev der optaget en Protokol, hvorved Landraaden anerkjendte ham som preussisk Undersaat. Derpaa tog han atter til Østasien, hvor han sejlede for forskjellige Rhederier, indtil han 1882 kom hjem og bosatte sig i Aabenraa. Her vandt han snart en fremskudt Plads i den nationale og politiske Kamp. To Dage efter Rigsdagsvalget i 1902 blev han kaldt op paa Politikontoret, gjort til Optant og samtidig udvist som *Udlænding* efter Ordre af en Landraad, som var født i Mexiko, og en Borgmester, der var født som engelsk Undersaat paa Helgoland! Da han ikke frivillig vilde forlade sit Hjem, transporterede Politiet ham over Grænsen. Han vendte straks tilbage og fremtvang en Retssag. Uagtet Landraaden ikke kunde fremlægge hans Optionserklæring, og uagtet der ikke kunde føres Skygge af Bevis for, at han under Optionsfristen havde opholdt sig i Danmark, ja uagtet Retten endog gik ud fra, at dette ikke var Tilfældet, blev han dømt i første og anden Instans. Højesteret, Overlandretten i Kiel, ophævede imidlertid denne Dom den 26. Avgust 1902, idet den fastslog, at Fischer var preussisk Undersaat, og at Udvisningsordren derfor var ugyldig.

Siden denne Dom faldt, er der gaaet to Aar. Men i dette lange Tidsrum har den preussiske Administration haardnakket vægret sig ved at *anerkjende* ham som preussisk Undersaat. Politimyndighederne tør

ikke udvise ham paany, men de fratager ham alle hans Æresrettigheder, stryger ham som Vælger paa alle Valglister og behandler ham fremdeles som Ud-lænding! Denne Fremgangsmaade er i direkte Mod-strid med Wienerfredens § 17, Punkt 3 og 4, som ly-der saaledes:

„Hertugdømmernes nye Regering anerkjender enhver i Hertugdømmerne af fysiske og juridiske Per-soner lovlig erhvervet Ret.

I Tilfælde af Tvist er det Domstolene, som har at afgjøre Sager af den Art.“

Bortset derfra vil ingen paastaa, at denne demon-strative Ignoreren af en Højesteretsdom er egnet til at højne de tyske Domstoles Anseelse.

Andre Udvisninger fulgte: C. Becker, Adserballe, Jørgen Warming, Lundsmark, Knudsen Midtgaard, Skjærbæk maatte alle forlade Hus og Hjem, men vendte straks tilbage. De sidste havde været Optanter siden 1867 men søgte nu, støttet paa Overlandrettens Domme, at tilkæmpe sig preussisk Undersaatsret ved Domstole-nes Hjælp. Allevegne stødte den preussiske Admini-stration paa en tidligere ukjendt, stærk passiv Modstand. Hver enkelt Udvisning affødte en Retssag. De gamle, stø-vede Akter fremdroges. Vidner førtes i Marken. Frem-ragende Jurister begyndte at sysselsætte sig med de van-skelige Spørgsmaal. Og mange Sager rejste sig som Gjen-gangere, naar Forvaltningsmyndighederne troede, at de var nedmanede. Den preussiske Lovgivning kjender nemlig ingen Rettergang og ingen Myndighed, som kan føre Striden, om en Person er preussisk Undersaat, til en endelig, under alle retslige Forhold bindende Af-

gjørelse. Indfødsretsspørgsmaalet og mange andre Rets-spørgsmaal er endnu uafgjorte. De Vanskeligheder, Administrationen saaledes maa kæmpe med, har sikkert mere end noget andet bidraget til at begrænse Optant-Udvisningernes Antal.

Imidlertid var Optantsagen gjentagne Gange bleven fremdraget i Landdagen. Under disse Forhandlinger beklagede Indenrigsminister v. Hammerstein, at Forvaltningsmyndighederne havde frakjendt Personer, som havde tjent i Hæren, deres preussiske Borgerret, mens en Regeringskommissær erklærede, at der i September 1902 var udstedt en Anordning, hvorefter Ansøgninger om Naturalisering af Personer, som siden 1867 fejlagtig var bleven behandlede som Preussere, i *Reglen* skulde bevilges, især naar de havde tjent i Hæren. De samme Regler havde Ministeren opstillet angaaende Behandlingen af Optantbørnenes Naturalisationsandragender, og disse Grundsætninger vilde han uvægerlig fastholde i Fremtiden.

Desuagtet er der antagelig kun bleven optaget henved 200 Optanter og Optantbørn i det preussiske Undersaatsforhold fra Efteraaret 1902 til Efteraaret 1904, mens Regeringen i Slesvig har afslaaet ikke faa Naturalisationsbegjæringer af preussiske Reservister. Ligeledes er ikke faa Optantbørn i Aarene 1903 og 1904 blevne tilbageviste, efter at de var fundne brugbare til Militærtjenesten. I det hele udfører de lokale Myndigheder kun modstræbende Anordningen af September 1902. De overvurderer fremdeles Udvisningsordrens Betydning i den nationale Kamp og vil der-

for ikke nedlægge dette Vaaben, skjønt det er et tveægget Sværd.

Den officielle Statistik angiver følgende Antal danske Undersaatter:

Aar	i Hertugdømmerne	i Haderslev, Aabenraa, Sønderborg og Tønder Amter
1871	12,857	—
1880	18,127	—
1885	29,016	—
1890	29,766	27,807
1895	22,060	20,563
1900	19,139	—

Den sidste Folketælling angiver ingen særlige Tal for Nordslesvigs Vedkommende, men naar man regner med 17,800 danske Undersaatter i Nordslesvig ved dette Aarhundredes Begyndelse, vil man ikke tage meget fejl. Siden da er ca. 1200 Personer gjorte til Optanter, og deraf er atter ca. 200 blevne naturaliserede. Nogle er afgaaede ved Døden, andre er udviste, men andre er atter fødte. Antager man, at denne Afgang og Tilgang gaar lige op, har de fire nordslesvigske Amter nu 18,800 „danske“ Undersaatter, hvoraf antagelig over Halvdelen i Virkeligheden er hjemløse, idet der maa regnes med omtrent 14,000 Optanter og Optantbørn. Optantmageriet har saaledes ikke kunnet forebygge den Kjendsgjerning, at der er ca. 9,000 danske Undersaatter færre i Nordslesvig i 1904 end i 1890. Udviklingen bevæger sig i Virkelig-

heden uanfægtet af Forvaltningens Kunstgreb langsomt henimod en normal Tilstand.

Köllerpolitikken har ikke fremmet Optantspørgsmaalets Løsning, men yderligere forkludret det uden at opnaa varige politiske Fordele. Optantmageriet har i Nordslesvig undergravet Forvaltningsembedsmændenes Anseelse og Avtoritet og i vid Udstrækning nedbrudt Tilliden til en uafhængig og upartisk Retspleje. Af den tyske Befolknings Flertal opfattes Optantmageriet som en unødvendig Haardhed, af den danske Befolkning som en blodig Uret. Og alle interesserede Parter er sikkert under Köllerpolitikkens Behandling af Optantspørgsmaalet bleven mere og mere overbeviste om den nuværende Tilstands Uholdbarhed.

V.

I December Maaned 1898 affødte Köllerpolitiken ondartede Angreb paa *Forældreretten*. Efter at Folkeskolen var bleven fuldstændig fortysket i Slutningen af Firserne, sendte stadig flere Forældre deres konfirmerede Børn paa kongerigske Skoler for den voksne Ungdom. Dette havde længe været den tyske Forening og de med den i nær Berøring staaende Forvaltningsmyndigheder en Torn i Øjet. De pønsede derfor ivrigt paa at bringe den sønderjydske Ungdom ind under en Art Stavnsbaand.

Det gik først ud over de faderløse. I 1897 fik Formynderraadene i Rødding og Toftlund Amtsretsdistrikter Paalæg om at indberette, hvilke under deres

Tilsyn staaende umyndige Børn der opholdt sig paa Skoler i Kongeriget. Blandt disse Børn var der et enkelt, hvis afdøde Fader var indvandret sønderfra, mens dets Moder var født og opvokset i Nordslesvig som Datter af en anset dansksindet Mand. Imod dette Barn, en Datter af Enkefru Stamp i Skjærbæk, skred Formynderretten først ind. Tilfældet var omhyggeligt valgt under Hensyn til, at det, da Faderen vitterlig var tyskfødt, lettest vilde kunne fremkalde en brugelig Højesteretskjendelse.

„Det er kommen til Formynderrettens Kjendskab“, skrev Amtsdommeren den 12. Juni 1897 til Fru Stamp, „at De har sendt Deres mindreaarige Datter Karen til Hejls i Danmark for der at lade hende uddanne videre. Da det er Retten bekjendt, at Børnenes Opdragelse i de danske Skoler ikke ledes i tysk national Aand, men at de tværtimod der ophides imod Tyskheden, kan umyndige Børns Ophold paa danske Skoler ikke taales. De opfordres derfor herved til straks at sørge for, at Deres Datter med korteste Frist forlader Skolen i Hejls. Hvis De ikke efterkommer denne Anordning, vil De blive idømt en Ordensstraf paa 100 Mk.“

Fru Stamp ændsede ikke Opfordringen. I Juli Maaned blev Pengebøden derfor inddrevet, og samtidig blev hun under Trussel af en ny Pengebøde paa 150 Mark opfordret til at tage Datteren hjem inden fjorten Dage. Nu indankede hun Sagen for Landretten, som imidlertid stadfæstede Amtsrettens Anordning. I Motiverne hed det, at Moderen handlede pligtstridigt ved at lade sin Datter opdrage i antinational Aand. Formynderretten havde derfor Grund til at skride ind og

var lovlig berettiget til ved en Ordensstraf at tvinge Moderen til at afstaa fra en pligtstridig Opdragelsesmaade. Men da Sagen derefter gik til Kammerretten i Berlin som højeste Instans, ophævede den Anordningen og dermed Ordensstraffen som ulovlig. Samtidig fremhævede den imidlertid i Motiverne, at det begrundes en haard Bebrejdelse mod enhver, hvem et Barns Opdragelse er betroet, naar han bringer det i Modstrid med Grundsætningerne i den Stat, hvortil det horer, og udsætter det for den Fare at blive gjort fremmed for sin Nationalitet. Der var derfor en betydelig Aarsag for Formynderretten til at skride ind imod Fru Stamp. Den valgte Fremgangsmaade, at anvende Ordensstraf imod en Moder, var dog ulovlig. Loven berettigede kun Dommeren til at *fratage hende Opdragelsesretten af betydelige Grunde*. Hvorvidt der i det foreliggende Tilfælde kunne siges at foreligge saa betydelige Grunde, maatte overlades til Formynderrettens Bedømmelse.

Med denne Dom som Udgangspunkt rettede derpaa den bekjendte politiske Agitator, nuværende Formand for den tyske Forening for Nordslesvig, daværende Amtsdommer Dr. Hahn paa Nordborg, et meget ondartet Angreb paa en fattig Enkes Opdragelsesret. Cathrine Marie Nielsen i Vesterlund var Enke efter en Daglejer og sad med en stor uforsorget Børneflokk. Ved gode Naboers Hjælp fik hun sin ældste Søn anbragt som Sætterlærling i „Flensborg Avis“s Trykkeri. Dette gav Anledning til, at Dr. Hahn den 6. April 1898 ikke blot frakjendte Moderen Retten til at op-

drage denne Søn, men ogsaa Retten til at opdrage hans yngre Søsken.

I Motiverne gik Dommeren ud fra, at det danske Parti havde i Sinde at „indpode Drengen Utilfredshedens Gift“ for at „uddanne ham til en Avisskriver for Partiet“. Af Hensyn til hans harmoniske aandelige Udvikling saa vel som til hans nationale Opdragelse maatte Formynderretten værne ham imod en saa fordærvelig Indflydelse, baade fordi den vilde forbitre hans Sind og gjøre ham ulykkelig, og fordi han ved den bestemtes til senere at opagitere en rolig og loyal Befolkning. Af disse „betydelige Grunde“ saa Dommeren sig nødsaget til at fratage Moderen Opdragelsesretten, ikke blot for denne Søns, men ogsaa for hendes ni yngre Børns Vedkommende. Det sidste var nødvendigt, fordi hun ikke kunde modstaa Protestpartiets fordærvelige Indvirkning, og der af den Grund var overhængende Fare for, at hun under deres Opdragelse kunde begaa lignende Misgreb.

Sagen gik til Kammerretten, som ophævede Kjendelsen paa Grund af en Formfejl. Men den 22. Juli fratog Dr. Hahn paany den stakkels Enke Opdragelsesretten med en tilsvarende Motivering, og samme Dag overdrog han Retten til at opdrage hendes 10 faderløse Børn til en indvandret politisk Fanatiker, Skørstensfejer Scholz, som senere har tildraget sig pinlig Opmærksomhed ved sin ubesindige og ubeherskede Optræden under et Landdagsvalg paa Graasten. Ud paa Efteraaret 1898 blev denne Dom stadfæstet af de højere Instanser. Moderen var nu værgeløs. Skørstensfejeren overtog Børnenes Opdragelse. Dren-

gen blev meget imod sit Ønske taget ud af Lære og bortfæstet til en tysk Gaardejer.

Med denne Opsigt vækkende Kjendelse var Vejen banet for videre gaaende Angreb paa Opdragelsesretten, og de lod ikke længe vente paa sig. Først i December Maaned erklærede Landraad v. Tschirschnitz i Sønderborg under en Samtale med flere tysksindede Mænd, at *alle* unge Nordslesvigere efter højere Ordre i en nær Fremtid skulde tvinges hjem fra kongerigske Skoler. Landraaden udstedte derpaa den S. 275 omtalte Anordning til Amtsforstanderne. Og fra den 8.—12. December meddelte Kommuneforstanderne i Sønderborg Amt de Forældre, som havde Børn paa danske Skoler, at alle danske Undersaatter i de paagjældende Kommuner vilde blive udviste, hvis Børnene ikke kom hjem inden den 20. December. Hver enkelt Kommune skulde være ansvarlig for sig selv. Dette er den preussiske Korporalsvisdom og militære Opdragelsesmethode: hele Delingen er ansvarlig for den enkelte Soldats Opførsel. „Befolkningen skal lære at hæfte solidarisk“, havde Dr. Mauve sagt, da der var forefaldet en Demonstration i Spandet. „Forser én sig, skal de alle straffes, indtil de ved gjensidig Opdragelse har lært hinanden at holde sig i Skindet.“

Der var System i Galskaben. Den 10. December kom Kommuneforstanderen i Gammelgab til Parcellist Jens Jørgensen og oplæste Landraadens Anordning for ham. Derpaa spurgte han, om Jørgensen vilde tage sin 23 Aar gamle Søn hjem fra Høng Højskole. Svaret var et bestemt Nej. Noget efter indfandt to i Byen bosatte danske Undersaatter sig hos Jørgensen

og bad ham indtrængende om endelig at tage Sønnen hjem. Ellers vilde de blive udvist, det havde Byforstanderen sagt. De fik Løfte om, at han vilde raadføre sig med Vælgerforeningens Bestyrelse. — Mejeriejer N. J. Dau i Ullerup modtog samme Dag et Besøg af Kommuneforstanderen, som meddelte ham, at i Følge en fra Landraaden indgaaet fortrolig Skrivelse „skulde *alle* fremmede Statsborgere i Byen udvises“, naar de Forældre, der havde Børn paa danske Skoler, ikke tog dem hjem. „Som Forholdene er her“, skrev Dau til Vælgerforeningens Bestyrelse, „anser jeg det for rigtigst, at jeg tager min Søn hjem; thi foruden en Del unge Folk er her i Byen 6 Ejendomsbesiddere med Koner og Børn, som kan blive udviste, og at blot én af dem skulde udvises for min Skyld, kan jeg ikke have paa min Samvittighed.“ — Fra Snogbæk skrev Jacob Petersen og Chr. Hansen Dall samtidig til Foreningen: „Vore Sønner er paa Tune Landbrugsskole. I Gaar har vi gjennem Kommuneforstanderen faaet Tilhold om, at hvis vi ikke inden den nævnte Tid tog dem hjem, vilde de 8 Familier her i Kommunen, som er danske Undersaatter, straks modtage Udvisningsordre, da enhver Kommune svarer for sig selv. Det vilde sikkert være det fornuftigste, om vi kunde forholde os ligedan over hele Nordslesvig. Ansvaret er for stort for den enkelte. Hvad skal vi gjøre?“ — Sønnerne var henved 30 Aar gamle.

Lignende Forespørgsler indløb i de samme Dage fra mange andre Sider, men al Vaklen var snart forbi. Vælgerforeningens Bestyrelse traadte sammen

og vedtog følgende Opfordring til nordslesvigske Forældre, som havde Børn paa Skoler i Kongeriget.

I Betragtning af den Trussel, de preussiske Mynigheder i denne Tid retter til dansksindede Forældre, som har voksne Børn paa danske Skoler: at hvis de ikke sørger for, at deres Børn kommer hjem, vil alle danske Optanter i deres Kommune blive udviste, — tillader undertegnede Mænd fra alle Egne af Nordslesvig sig følgende Henvendelse til Meningsfæller:

Der gives i de offentlige Skoler ingen Undervisning i den nordslesvigske Befolknings danske Modersmaal. Det forbydes os at oprette Privatskoler med Oplæring i Dansk. Det forbydes at indrette danske Undervisningstimer for Børn uden for Skoletiden. Det er saaledes, bortset fra den Vejledning, Forældrene selv kunne give deres Børn i Hjemmet, kun levnet os et eneste Middel til at give vore Børn Undervisning i deres Modersmaal: det, at vi efter deres Konfirmation sender dem en kort Tid paa Skoler i Kongeriget Danmark. Lader vi os skræmme fra at bruge dette Middel, saa er den nordslesvigske Ungdom for Fremtiden i det hele udelukket fra at modtage nogen Oplæring i sit Modersmaal.

Den Trussel, hvormed man søger at skræmme nordslesvigske Forældre fra at lade deres voksne Børn søge danske Skoler, er af den Natur, at den i al Fremtid vilde kunne anvendes til at fremtvinge bestandig nye Indrømmelser, bestandig større Eftergivenesshed, bestandig dybere Underkastelse. Der gives ikke nogen som helst statsborgerlig Rettighed, som man ikke kunde søge at fravriste os paa denne Maade. Giver vi efter i nærværende Øjeblik, saa kan det være at agte for en Begyndelse til en uværdig Opgivelse af al vor Ret og al vor Frihed.

Vi overser ikke den Fare, som truer vore Medborgere, der er danske Undersaatte, selv saadanne, som er fødte i vor Landsdel og har traktatlig Ret til at opholde sig her. Vi nærer den inderligste Medlidenhed med dem, forenet med Haabet om, at den Skjæbne, som truer dem, paa den ene eller anden Maade maa kunne afvendes eller mildnes. Men lige saa stor som vor Deltagelse med dem er, lige saa stor er vor Harme over, at man vil fratvinge os vore lovlige Rettigheder ved Trusler med at føre Landsforvisningens Ulykke over vore Brødre, uden at disse have forset sig i nogen Retning. Vi gjør derfor den kraftigste Indsigelse imod de preussiske Myndigheders Adfærd imod os. Til denne Indsigelse føjer vi den ubetingede Forsikring, at vi ingenlunde vil lade os kue af slige Trusler.

Ledede af denne Tankegang opfordrer vi alle de paagjældende nordslesvigske Forældre til ikke at give efter for det Tryk, man øver paa dem.“

I Løbet af faa Dage blev dette Opraab underskrevet af 254 ansete Nordslesvigere i alle Samfundstillinger og udbredt over hele Nordslesvig. Buen var spændt for stramt. Den brast. Da den 20. December oprandt — en Termin, som var omhyggelig valgt under Hensyn til Juleferierne — blev Eleverne, hvor de var. Forsøget paa at bringe *myndige* unge Nordslesvigere ind under Stavnsbaandet var strandet. Befolkningens Solidaritetsfølelse havde staaet sin Prøve, om end i en anden Retning, end Embedsmændene havde ventet. Et Par Dage efter tiltraadte Landraad v. Tschirschnitz et ydmygende Tilbagetog, idet han forgjæves søgte at dække Hr. v. Köller med en Erklæring om, at den ogsaa af den tyske Presse haardt angrebne Anordning var fremgaaet af hans eget Initiativ.

Imidlertid havde „Den tyske Forening“ samtidig, efter alt at dømme ligeledes opmuntret af Hr. v. Köller, taget de *umyndige* Højskoleelever paa Kornet. Den indledede Angrebet med et Opraab, hvori den under Henvisning til Kammerrettens Kjendelse i den Stamp'ske Sag erklærede: „Formynderretten har det nu i sin Haand virksomt at forhindre al antitysk Opdragelse, f. Eks. Børnenes Anbringelse paa danske Skoler før og efter Konfirmationen eller ved danske Avisredaktioner eller andre lignende Indretninger i Indlandet, og det ikke blot overfor Formynderne og Moderen, men ogsaa overfor *Faderen*.“

Som Støtte for denne Opfattelse henviste Foreningen til to Domme af 1887 og 1893, i hvilke Kammerretten har erklæret, at Opdragelsesretten ogsaa kan fratages Faderen af „vigtige Grunde“, særlig „naar Børnenes legemlige og sædelige Vel i høj Grad var udsat for Fare“ ved hans Opdragelse. At Kammerretten havde tilføjet, at Opdragelsesretten, naar dette Tilfælde indtraadte, gik over til *Moderen*, fandt Foreningens Bestyrelse ikke Anledning til at fremhæve. Derimod hed det videre i Opraabet: „Vi opfordrer til Slut alle Vajsenraader, Kommuneforstandere, Amtsforstandere o. s. v., som faar Kjendskab til Tilfælde af *antitysk Opdragelse*, til ufortøvet at melde dette til Amtsretten med Andragende om Fratagelse af Opdragelsesretten.“

I de ved dette Opraab fremkaldte Angiverier skaffede Amdsdommerne Dr. Hahn, Nordborg, og Lindemann, Toftlund, sig som virksomme Medlemmer af den tyske Forenings Bestyrelse det nødvendige Udgangs-

punkt for nye voldsomme Angreb paa Forældreretten. Faderen skulde nu tvinges ind under det Aag, Domstolene havde lagt paa værgeløse Enkers Skuldre. Den nordslesvigske Ungdom, som allerede, hvad Undervisningen angik, var stavnsbundet fra 6. til 15. Aars Alderen, skulde herefter i hvert Fald staa under Stavnsbaandet fra 6. til 21. Aars Alderen.

Efter Tilsigelse af Dr. Hahn mødte et Antal Personer fra Als Nørreherred den 5. December — samme Dag, Landraad v. Tschirschnitz udstedte sin Anordning — paa Amtsretten i Nordborg „in Vormundschaftsangelegenheiten“. Som Bevis paa, hvilken Myndighed den unge Amtsdommer tiltog sig, kan anføres, at en Kone, hvis 34-aarige Mand deltog i et Kursus paa Vallekilde Haandværkerskole, var mellem^{de} i „Formynderskabssager“ indstævned. I Terminen opfordrede Amtsdommeren Forældrene til at sørge for, at deres Børn straks kom hjem fra Kongeriget. Opfordringen blev besvaret med et bestemt Nej. Dr. Hahn erklærede derpaa, at han saa var nødt til at fratage dem Opdragelsesretten. I de følgende Dage blev Kommuneformstanderne anmodede om at foreslaa Formyndere for de gjenstridige Forældres Børn.

Fjorten Dage senere fulgte Amtsdommer Lindemann i Toftlund det givne Eksempel. Elleve Personer fra Toftlundegnen, hvis Børn var paa danske Skoler, fik Ordre til at møde paa Amtsretten i Toftlund den 20. December. Og forud anende, at Forældrene ikke vilde bøje de stive Nakker, havde Amtsdommeren samme Dag indstævnet Vajsenraadene fra de omliggende Sogne samt fem, politisk meget fremtrædende

tyske Bønder, som han fandt særlig tjenlige til Formyndere. Forældrene blev nu adspurgte en for en, Fader og Moder hver for sig, om de straks vilde tage deres Børn hjem fra de „fanatiske danske Skoler“. De svarede alle Nej. Børnene skulde blive, hvor de var. Amtsdommeren erklærede, at han saa maate fratage dem Opdragelsesretten. Derpaa spurgte han de tilstedeværende Tyskere, om de vilde overtage Formynderskabet, og efter at de havde indvilget deri, kunde enhver gaa til sit.

Efter Nytaar frakjendte de to Amtsdommere derpaa en hel Del Forældre Opdragelsesretten over alle deres Børn. Dommene er meget karakteristiske for Köllerpolitikken. Tankegangen, som leder de to Amtsdommere, er: Et danskfødt, nordslesvigsk Barn bliver fremmed for sin egen Nationalitet ved at opholde sig paa en dansk Skole, thi som tysk Undersaat er det af tysk Nationalitet, ligegyldigt om det er dansktalende eller ej. Tillader dets Forældre, at det opholder sig paa en dansk Skole, forsømmer de dets sædelige og aandelige Vel. Det er da Formynderrettens Pligt at skride ind, opfordre Forældrene til at tage Barnet hjem, og, hvis de ikke følger Opfordringen, fratage dem Opdragelsesretten over alle deres Børn.

Blandt dem, der i Toftlund afviste Amtsdommer Lindemanns Opfordring, var Fru M. Lautrup, Gestrup, som havde en tyveaarig Datter paa Askov Højskole. Ved sin Vægning fandt hun Støtte baade hos Vajsenraaden og hos en Modformynder, men Vajsenraadens Mening blev ignoreret, og Modformynderen blev afsat. Efter at en tysk Kurator, som delte Amtsdommerens

Anskuelser, derpaa var bleven indsat, fratog Formynderretten Fru Lautrup Opdragelsesretten. Paa Højskolerne, hed det i Kjendelsens Motivering, synges der danske, alt Tysk forhaanende, her paa Grund af Ophidselse forbudte Sange. Næsten alle Skoler ledes i grundtvigiansk Aand, i det klart udtalte Øjemed at danisere de nordslesvigske Elever og hindre dem i at udsone sig med de bestaaende Forhold. Eleverne opfanatiseres og opdrages i tyskfiendtlig Aand. Hvor som i Askov Grundtvigianerne, én af Landskirken udtraadt Sekt, som forbinder Kristendommen med den danske Nationalitet, leder Skolen, bibringer de Børnene den Tro, at kun den danske Kristen er den rette Kristen. — Fru Lautrup handler meget pligtstridigt ved at udsætte sin Datter for at blive utilfreds med Forholdene i Nordslesvig, at komme i Konflikt med den Stats Grundsætninger, som hun tilhører, at blive fremmed for sin tyske Nationalitet, inddraget i den politiske, statsfjendtlige Agitation og fjernet fra den evangeliske Landskirke. Og da hun trods alle Forestillinger vægrer sig ved at kalde Datteren hjem, er der betydelig Grund for Formynderretten til at skride ind. Det er nemlig dens Pligt at agte paa, at Eleverne ikke blive fremmede for deres tyske Nationalitet og baade sædeligt og aandeligt lide Skade ved at opholde sig paa Højskolerne. Fru Lautrup begaar en svær Uret imod sin umyndige Datter ved at lade hende blive paa den politisk-agitatoriske, tyskfiendtlige Askov Højskole. Hun viser derved, at hun har mere Hjærte for den statsfjendtlige Agitations Understøttelse end for sin Datters Fremtid. Formynderretten fratager

hende derfor Opdragelsesretten og overdrager den til en Kurator.

Midt i Februar fratog Dr. Hahn Gaardejer Peter Sandvei i Holm, en meget anset og almindelig agtet Mand, der som Formand for Als Nørreherreds Landboforening indtog en fremtrædende Plads mellem Øens Landmænd, Retten til at opdrage sin femtenaarige Søn. Motivering af denne Dom fortjener at opbevares i sin fulde Ordlyd:

„Gaardejer Peter Sandvei i Holm har en Søn Jens Petersen Sandvei, født den 28. December 1883, som med hans Indvilligelse besøgte Efterskolen i Holsted i Jylland Vinteren 1898—99.

Formynderretten har den 15. December spurgt Faderen, om han var rede til at hjemkalde sin Søn for at borttrive ham fra den danske Skoles Indflydelse paa Drengens Opdragelse, men dette har han vægret sig ved. Efterat Opdragelsesretten derpaa den 12. Januar 1899 var frataget Faderen i Sagen Clausen, har Formynderretten, efterat have belært Peter Sandvei og forestillet ham de mulige Følger, endnu en Gang rettet det samme Spørgsmaal til ham, hvorpaa han atter den 9. Februar har svaret et bestemt Nej.

Den i Sagen afhørte Kommunevajsensraad har erklæret, at der paa Skolen i Holsted lærtes Regning, Retskrivning, Naturlære, Religion og huslige Haandarbejder, og at der efter hans Mening ikke kunde gribes til Forholdsregler imod Faderens Opdragelsesret paa Grund af Sønnens Uddannelse paa denne Skole. — Derefter er der udnævnt en Kurator til at varetage Jens Petersen Sandveis Interesser ved Drøftelsen af det Spørgsmaal, om Opdragelsesretten burde fratages hans Fader.

Kuratoren har udviklet, at Protestpartiets Skoleforening muliggjør den nordslesvigske Ungdom Besøget paa danske Efter- og Højskoler ved at overtage Omkostningerne imod den Forpligtelse senere at

blive i Nordslesvig eller at betale Foreningen dem tilbage, at der paa disse Skoler med alle Midler læres Kjærlighed til Danmark og Had til Tyskland, og at Elever fra Tyskland der opdrages i antinational Aand. Endvidere har han erklæret, at de gode Sider, Skolerne har, træder langt tilbage for de skildrede daarlige.

Efter Kammerrettens Kjendelse af 7. Juni 1892 er Opdragelsesrettens Fratagelse ogsaa tilladt overfor en Fader, naar han udsætter sine umyndige Børns legemlige eller sædelige Vel for Fare. Denne Kjendelse støtter sig paa almindelige Retsgrundsætninger, som ogsaa maa betragtes som gyldige i Hertugdømmet Slesvig.

Yderligere Beslutninger af den nævnte Instans i den herværende Nielsen'ske Sag af 27. Juni 1898 og i den Stamp'ske Sag fra Toftlund af 6. Decbr. 1897 gaar ud paa, dels at en Moders Forhold, naar hun søger at gjøre sin Søn fremmed for den tyske Nationalitet og uddanne ham i den danske Agitations Øjemed, giver Formynderskabsdommeren Grund til at fratage hende Opdragelsesretten endogsaa tillige overfor hendes øvrige Børn, dels at et Barns Opdrager rammes af en svær Bebrejdelse, naar han bringer det i Konflikt med sin Hjemstats Grundsætninger og udsætter det for den Fare at blive gjort fremmed overfor sin Nationalitet, og endelig, at Formynderretten maa skride ind i saadanne Tilfælde.

Den af Gaardejer Peter Sandvei yndede Opdragelse af hans Søn er nu skikket til at gjøre Sønnen fremmed for sin Nationalitet, og dermed er Formynderrettens Indskriden imod Faderen i Følge de citerede Kammerretskjendelser givet. Og dette er Tilfældet, uagtet Vajsenraadens Skjøn faldt gunstigt ud for Faderen. Enten staar Vajsenraaden nemlig helt fremmed overfor den politiske Bevægelse i det herværende Grænseland, saa at han er uvidende om Protestagitationens Maal, skjønt dette maa betragtes som usandsynligt, eller ogsaa afholder personlige eller saglige

Grunde ham fra at skildre de danske Efterskolers sande Karakter, som, efter hvad der er Befolkningen bekendt og desuden retsnotorisk, netop er den af Kuratoren i Korthed skildrede.

Som Følge deraf kunde Retten ikke tage Hensyn til Vajsenraaden, hvis Mening efter Formynderloven skal indhentes. I lige Maade har Retten ganske vist forskriftsmæssigt opfordret Vajsenraaden til at bringe en Kurator i Forslag, men dog desuagtet valgt en anden Kurator efter eget Forgodtbefindende.

Hvad de danske Efterskolers Karakter angaar, saa er Uddannelsen paa samme skildret indgaaende i den her fattede Beslutning af 12. Januar 1899 i Sagen Clausen. Det samme er Tilfældet med Hensyn til Agitatorernes med disse Skoler forfulgte Formaal og til deres onde Følger for den hjemvendende Ungdom. Her skal derfor kun nævnes, at disse Skoler udelukkende er grundet med det Formaal for Øje at gjøre Ungdommen fremmed for dens Hjemland Tyskland og vinde den for den danske Sag. Dermed taber Ungdommen, efter at den er bleven bestemt til Agitationens Kampmiddel — som det senere fremtvungne Ophold her til Lands beviser — til sin store Skade Fædrelandskjærlighed og Tilfredshed.

En saadan Opdragelse skader derfor i høj Grad den opvoksende Slægts ædleste Interesser, som uden denne Ophidselse vilde være tilfreds med de bestaaende gode Forhold, og den maa derfor forhindres.

De Fædre, som opdrager deres Børn paa denne Maade, bringer deres sædelige Vel i Fare og er helt uskikkede til at sørge for deres videre Opdragelse. Imod dem er Formynderretten i Følge den citerede Dom af 7. Juni 1892 nødt til at skride ind paa Embedsvegne. De danske Skolers gode Sider og Muligheden at lære Skriftdansk paa dem træder helt tilbage overfor deres ophidsende politiske, Sjælene forgiftende Indflydelse. Iøvrigt kan gode Kundskaber og Skriftdansk ogsaa læres paa tyske Efterskoler og ved Hjælp af tyske Lærerkræfter.

Efter disse Overvejelser maatte, som sket er, Retten fratage Gaardejer Peter Sandvei i Holm Opdragelsesretten overfor hans umyndige Søn. Endvidere har han at betale Sagens Omkostninger.

Samtidig maatte der i Stedet for den afsatte Fader gives den Umyndige en Plejefader til at sørge for hans Opdragelse. En saadan er beskikket i Skorstensfejermester E. Scholz i Nordborg, som ved sin Person, sin Dannelse og sin Anseelse byder gode Garantier for dette Embede.

Nordborg, den 17. Februar 1899.

(sign.) Dr. Hahn.

Tilsvarende Kjendelser afsagde Dr. Hahn samtidig imod Gaardejer Claus Clausen, Klingbjerg, og Kredsdagsmand Erik Eriksen, Oksbøl. Opdragelsesretten blev ikke blot disse Forældre fratagen, hvad de Børn angik, der var Elever paa kongerigske Skoler, men tillige for deres øvrige umyndige Børns Vedkommende. Da Amtsdommerne imidlertid alle Vegne stødte paa en fast og ubrydelig passiv Modstand, de paadømte Sager alle indankedes, og Parlamenterne fældede en haard Dom over deres Adfærd, indstillede de dermed Angrebene for at afvente de højere Instansers Kjendelser.

Ved Finanslovsbehandlingen i den preussiske Landdag havde Centrums Ordfører, Strombeck, allerede den 23. Februar paa sin Fraktions Vegne udtalt en meget skarp Misbilligelse af Angrebet paa Forældreretten. Justitsministeren svarede med at henvise til Domstolenes Uafhængighed og hævdede, at Angrebet ikke var fremkaldt ved en Regeringsanordning. At Hr. v. Köller imidlertid stod paa en meget fortrolig Fod og i meget intim Forbindelse med de Kredse, hvorfra Angrebene udgik, kunde han ikke nægte. Under Udvisnings-

debatten i Landdagen udtalte de frisindede Landdagsmænd Dr. Barth og Munckel sig i Tilslutning til Strombeck. Men Regeringspartierne undveg atter Angrebet ved ligesom Justitsministeren at henvise til Domstolenes Uafhængighed. Saa fulgte der imidlertid fra 16.—18. Februar en Række voldsomme Angreb paa dette Udslag af Köllerpolitikken under Udvisningsdebatten i Rigsdagen. Efter at først Socialdemokraten Liebknecht havde paataalt Sagen, udtalte Centrums højt ansete Fører, Dr. Lieber, i Følge det stenografiske Referat:

„Mine Herrer! Dette Indgreb i Forældreretten vil, naar Sagen virkelig bliver opretholdt i sidste Instans, være en himmelraabende Uret (Meget sandt! fra Venstre og Centrum), ikke alene mod vedkommende Forældre, men mod alle os, som har Børn (Meget godt! fra Venstre og Centrum). Thi hvad der i Dag sker med disse dansktalende Preussere i Nordslesvig, kan i Morgen ske med enhver af os, som sender sine Børn i en Skole, der ikke behager Amtsdommeren. Hvilken tysk Mand vilde taale et saadant Indgreb i sin Opdragelsesret fra Formyndereffens Side (Meget rigtigt! fra Centrum og Venstre). Og naar vi ikke ønsker, at dette skal vederfares os, har vi den bedste Anledning til at nedlægge en bestemt Protest imod, at en preussisk Dommer endog kun vover at gjøre et Forsøg paa et saadant Indgreb overfor ikke-tyske Forældre (Meget godt! fra Centrum og Venstre). Jeg slutter med de samme Ord, som Justitsministeren endte sin Tale med: Ogsaa jeg venter, at man i Preussen ogsaa i denne Sag og til det sidste vil gaa frem efter Lov og Ret (Livligt Bifald fra Centrum og Venstre).“

Om muligt endnu skarpere udtalte den højt ansete Jurist og frisindede Rigsdagsmand Lenzmann sig:

„Det er efter min rent menneskelige Følelse en Grusomhed uden Lige, at man med Vold vil fratage nogen hans Modersmaal, men jeg tilføjer, at Grusomheden og Haardheden er baade ethisk og sædelig grænseløs, naar man bestemmer sig til for Sindelagets Skyld at fratage Forældrene deres helligste Ret, Retten til at opdrage deres Børn. (Meget rigtigt!). Forældrenes Opdragelsesret er ikke en Ret, som er indsat af Staten, men anordnet af Gud, og som er begrundet i den menneskelige Natur, i Familiebegrebet, i Børnenes Forhold til Forældrene (Meget rigtigt!).“

Taleren fortsatte derefter med en sympathetisk Skildring af de danske Højskoler, oplæste under stor Opmærksomhed et Uddrag af de to Amtsdommeres motiverede Kjendelser, citerede derefter den tyske Forenings Opraab og sluttede:

„Naar Dommeren skal være uafhængig, maa han dog først og fremmest være uafhængig af en politisk Partistilling! Men de Dommere, som i Embeds Medfør fratager Opdragelsesretten, som leder efter Materiale, hvor man slet ikke anmoder dem derom, stiller derved deres Dommerembede i det politiske Partis Tjeneste. (Meget sandt! fra Venstre og Centrum.) Dette kan Justitsministeren forhindre som Tisyns-embedsmand“

Overfor disse Angreb vovede intet Parti i den tyske Rigsdag at forsvare de to Amtsdommeres Optræden. Tværtimod fralagde baade det frikonservative og det nationalliberale Partis Ordførere sig højtideligt ethvert Ansvar overfor Formynderisagerne. Kun Løsgængeren Fyrst Herbert Bismarck svang sig op til et højere Standpunkt, som han udtrykte i Frasen: „My country, right or wrong“ — jeg staar altid paa mit Fædrelands Side, hvad enten det har Ret eller Uret!“

Under Indflydelse af den haarde Dom, Rigsdagen

fældede over de to Amtsdommeres Angreb paa Forældreretten, ophævede Landretten i Flensborg den 18. Februar Kjendelsen imod Gaardejer Cl. Clausen. Noget senere ophævedes ogsaa Kjendelserne i de øvrige Sager. „Ogsaa Faderen“, hed det i Motiveringens af Landrettens Dom i Erik Eriksens Sag, „kan under Omstændigheder Opdragelsesretten fratages, nemlig naar han ved fuldstændigt at forsømme sine Børn eller ved usædelige Handlinger viser sig uduelig til at opdrage dem. Dette kan imidlertid ikke siges at være Tilfældet, fordi han lader to af sine konfirmerede Børn besøge en dansk Skole.“

Kort efter stadfæstede Kammerretten som højeste Instans Landrettens Dom. Dermed bortfaldt de øvrige Formyndersager, og Amtsdommerne maatte nu nødvendvungne indstille deres Angreb paa Opdragelsesretten. Forinden havde de ny udnævnte Formyndere og Kuratorer forgæves søgt at hjenkalde de Børn, hvis Opdragelse Amtsdommerne havde overdraget dem. Børnene nægtede at modtage deres Breve og at adlyde deres Befalinger. En Appel til danske Politimyndigheder afvistes, og dermed var Magtmidlerne allerede slupne op, inden Kammerrettens Dom faldt.

Angrebene paa Forældreretten var et af Köllerpolitikens hæsligste Udslag. De strandede paa Forældrenes faste og modige Optræden og er ikke senere blevne gjentagne. Köllerpolitikken havde paa dette Felt lidt et stort og afgørende Nederlag.

(Fortsættes.)